

Ulkoasiainvaliokunta

Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomus 2021

JOHDANTO

Vireilletulo

Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunnan toimintakertomus 2021 (K 11/2022 vp): Asia on saapunut ulkoasiainvaliokuntaan mietinnön antamista varten.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- puheenjohtaja Erkki Tuomioja, Pohjoismaiden neuvoston Suomen valtuuskunta
- suuren valiokunnan puheenjohtaja, kansanedustaja Satu Hassi
- pohjoismaisen yhteistyön ja tasa-arvon ministeri Thomas Blomqvist
- valiokuntaneuvos Anna Sorto, eduskunta
- kansainvälisten asiain neuvos Mari Herranen

Viitetiedot

Valiokunta käsitteli Pohjoismaiden neuvoston valtuuskunnan vuoden 2021 toimintakertomuksen yhteydessä myös hallitusten välisen pohjoismaista yhteistyötä käsittelevän vuoden 2021 vuosikertomuksen. Kertomus on ulkoministeriön valmistelema, ja se on laadittu eri ministeriöiden, järjestöjen ja pohjoismaisen yhteistyön sihteeristön toimittamien yhteenvetojen perusteella.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Pohjoismaiden neuvoston puheenjohtajamaana toimi kertomusvuonna Tanska. Vuotta 2021 leimasivat edelleen jo toista vuotta peräkkäin koronapandemia ja sen suorat ja epäsuorat vaikutukset pohjoismaiseen yhteistyöhön ja kokouskäytäntöihin. Keskeisiä Tanskan kaudella käsiteltyjä teemoja neuvoston piirissä olivat muun muassa hybridiuhat ja kyberturvallisuus. Niiden osalta kertomuksessa todetaan tarve koordinoinnin edelleen kehittämiseksi Pohjoismaiden välillä sekä yhteisen tilannekuvan muodostamisen tärkeys uhkiin vastaamiseksi. Mahdollisen hybridivaikutuksen tai kyberiskun sattuessa kertomuksessa korostetaan solidaarisuuden merkitystä Pohjoismaiden välillä. Sen toteutuminen edellyttää vahvaa perustaa ja pohjatyötä maiden välillä.

Valiokunnan asiantuntijakuulemisissa korostettiin turvallisuusympäristön muutoksen vaikuttaneen siihen, että turvallisuus- ja puolustuspoliittinen yhteistyö on viime vuosina korostunut myös

Valiokunnan mietintö UaVM 10/2022 vp

Pohjoismaiden neuvoston keskusteluissa. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on voimistanut tätä entisestään. Suomen ja Ruotsin Nato-jäsenyyksien myötä teeman merkitys nousee edelleen. Ulkoasiainvaliokunta pitää tärkeänä yhteiseen pohjoismaiseen arvopohjaan perustuvan ulkopolitiikan edistämistä niin Pohjoismaiden neuvoston piirissä tehtävän ulkopolitiikan kuin Naton kautta.

Yhtenä tärkeänä ulkopolitiikan aiheena neuvosto jatkoi Valko-Venäjän tilanteen seuraamista. Maan ihmisoikeus- ja sananvapaustilanteen huonontuminen on jo vuosia herättänyt huolta neuvostossa. Suomen valtuuskunta teki kertomusvuoden aikana jäsenaloitteen niille valkovenäläisille opiskelijoille suunnatusta opiskelijavaihto-ohjelmasta, joiden opiskelumahdollisuudet Valko-Venäjällä on poliittisista syistä evätty. Valiokunta pitää aloitetta tärkeänä ja toteaa sen olevan konkreettinen tuki nuorille valkovenäläisille ja siviiliyhteiskunnalle sekä vahva viesti siitä, että valkovenäläisiä ihmisiä ei ole unohdettu. Saadun selvityksen mukaan ehdotuksen sisältöä muokataan nyt parhaiten vastaamaan muuttuneita olosuhteita.

Pohjoismaiden neuvoston vuosikertomus käsittelee laaja-alaisesti yhteistyötä Pohjoismaiden välillä monilla eri sektoreilla. Kestävän kehityksen ja ilmaston alalla neuvostossa käsiteltiin kiertotalouden ratkaisuja merten tilaan, yhteispohjoismaisia ilmasto- ja biodiversiteettitavoitteita sekä ilmastoälykästä rakentamista. Valiokunta pitää erityisen myönteisenä Pohjoismaiden neuvoston työtä nuorten osallistamiseksi luonnon monimuotoisuuden ja ilmastokysymysten käsittelyssä. Aihealueeseen liittyen Pohjoismaiden neuvosto päätti nuorten pohjoismaisen ilmasto- ja biodiversiteettirahaston perustamisesta.

Pohjoismaiden hallitusten välisestä yhteistyöstä vastaavan ministerineuvoston puheenjohtajana toimi kertomusvuonna Suomi. Suomen puheenjohtajuus oli ensimmäinen, jonka toimintaa ohjasi pääministerien hyväksymän yhteisen Visio 2030:n tueksi laadittu toimintasuunnitelma 2021—2024. Vision mukaisesti Pohjolasta rakennetaan maailman kestävin ja integroitunein alue ja tätä päämäärää tavoitellaan kolmen prioriteetin alla: vihreä Pohjola, kilpailukykyinen Pohjola ja sosiaalisesti kestävä Pohjola. Suomen puheenjohtajuuskauden erityisiä painopisteitä näiden tavoitteiden saavuttamiseksi olivat huoltovarmuus ja varautuminen, vihreä siirtymä sekä digitalisaation mahdollisuudet.

Kertomusvuonna Pohjoismaiden neuvoston ja ministerineuvoston välistä yhteistyötä leimasi kysymys pohjoismaisen yhteistyöbudjetin käsittelystä. Kiistan taustalla oli ministerineuvoston näkemys, jonka mukaisesti pohjoismaisen yhteistyön painopistettä haluttiin siirtää ilmastotoimiin, kun taas parlamentaarisella puolella ei pidetty perusteltuina erityisesti kulttuuriin ja koulutukseen kohdistuneita leikkauksia. Ulkoasiainvaliokunta pitää myönteisenä, että saamansa selvityksen mukaan budjettikiistaan löydettiin molempia osapuolia tyydyttänyt kompromissiratkaisu. Toisaalta valiokunta pitää huolestuttavana tietoa, että myös kuluvan vuoden osalta neuvostojen välillä on kiistaa budjetista, ja pitää tärkeänä, että jatkossa löytyy paremmat ja pitkäjänteisemmät yhteistyömuodot, jotta tällaisilta ongelmilta vältytään.

Koronasta johtuneet Pohjoismaiden hallitusten määräämät erilaiset rajasulut heikensivät ja vaikeuttivat liikkuvuutta ja korostivat entisestään rajaestetyön merkitystä Pohjoismaiden välillä. Rajaestetyössä päämääränä tulee olla yhtäältä poistaa olemassa olevia rajaesteitä ja toisaalta estää uusien, maiden kansallisen lainsäädännön kehittämisen myötä syntyvien rajaesteiden ilmaantuminen. On myös keskeistä varmistaa etupainotteisesti, että EU-direktiivien kansallinen imple-

Valiokunnan mietintö UaVM 10/2022 vp

mentointi toteutetaan niin, ettei siitä synny rajaesteitä Pohjoismaiden välille. Tärkeää on kiinnittää huomiota myös digitaalisiin rajaesteisiin, etteivät ne vaikeuta liikkuvuutta Pohjoismaiden välillä.

Pohjoismaiden neuvoston kansainvälisessä strategiassa (2018—2022) korostetaan Itämeren ja arktisen alueen lisäksi yhteistyötä EU:n kanssa. Yhteistyön kehittämiseksi neuvosto päätti vuonna 2016 toimiston perustamisesta Brysseliin kolmen vuoden määräajaksi. Saadun selvityksen mukaan toimistoa ei jatketa vuoden 2022 jälkeen. Ulkoasiainvaliokunta korostaa pohjoismaisessa EU-yhteistyössä erityisesti pohjoismaisten parlamenttien toimivaltaisten EU-valiokuntien keskinäisen yhteistyön ja yhteydenpidon merkitystä. Lisäksi valiokunta katsoo, että erikoisvaliokuntien tapaamiset pohjoismaisten vastinvaliokuntien kanssa voivat olla hyödyllisiä. Pohjoismaiden neuvoston valtuuskunnalla voi olla aktiivinen rooli näiden toimijoiden yhteen saattamiseksi.

Keskeinen asia kertomusvuonna oli myös Suomen vuoden 2022 puheenjohtajuuskauden valmistelu Pohjoismaiden neuvostossa. Puheenjohtajuusohjelmassa korostuu erityisesti pohjoismainen hyvinvointimalli ja sen säilyttäminen kestävässä myös uusien uhkien ja haasteiden edessä.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSEHDOTUS

Ulkoasiainvaliokunnan päätösehdotus:

Eduskunta hyväksyy kannanoton kertomuksen K 11/2022 vp johdosta.

Valiokunnan kannanottoehdotus

Eduskunnalla ei ole huomautettavaa kertomuksen johdosta.

Helsingissä 14.10.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jussi Halla-aho ps
varapuheenjohtaja Erkki Tuomioja sd
jäsen Eva Biaudet r
jäsen Inka Hopsu vihr
jäsen Jouni Ovaska kesk
jäsen Jaana Pelkonen kok
jäsen Jussi Saramo vas
jäsen Ville Tavio ps
jäsen Elina Valtonen kok
jäsen Anu Vehviläinen kesk
jäsen Anne-Mari Virolainen kok
varajäsen Sakari Puisto ps

Valiokunnan mietintö UaVM 10/2022 vp

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Tiina Larvala